

La guitarra al Palau. 1910-1940.

L'exposició "La guitarra al Palau. 1910-1940" es va inaugurar el passat 9 d'octubre, en un acte conduït per la doctora i guitarrista Maria Ribera i la musicòloga i responsable del CEDOC, Marta Grassot, comissàries de la mostra. En acabar, Maria Ribera va oferir un petit recital de guitarra relacionat amb la temàtica de l'exposició. La mostra es pot visitar gratuïtament al foyer del Palau de la Música fins al proper 21 de gener.

En un article

de *La Publicitat* publicat l'abril de 1923, el músic i guitarrista Alfred

Romea esgrimeix: "La guitarra té una

valor ignorada per molts catalans, una valor espiritual íntimament unida a les

coses nostres [...] L'expressió "catalanitat de la guitarra" potser

soni encara quelcom estranya als nostres oïts, però malgrat d'això respon a una

realitat clara i diàfana. Es més: Catalunya principalment ha enaltit el

simpàtic instrument de la manera més noble elevant-la a la categoria necessària

perquè se sentís a les sales de concert revestit d'un nou prestigi. Gràcies a

la gloriosa escola de guitarristes catalans, la guitarra deixà la taverna els

patis dels presidis, les cases innomenables, per sonar tremolosa i agraïda a

les sales aristocràtiques i fil·larmòniques d'Europa."

Amb aquestes paraules presentem el tema de l'actual exposició temporal que es pot visitar al foyer del Palau de la Música:

"La guitarra al Palau (1910-1940)", una

exposició que, més enllà de resseguir els primers concerts de guitarra que es

van fer en aquesta institució, representa una estampa de la història de la

guitarra i de la profunda relació que hi ha entre aquest instrument i

Catalunya. Ja s'ha escrit en

moltes ocasions que Barcelona és el bressol de la guitarra. El cert és que

entre els segles XIX i XX l'activitat guitarrística hi va ser fervent:

guitarristes, guitarrers i aficionats coincidien en les tertúlies, classes i

concerts. També es pot observar que importants músics que es dedicaren a la

guitarra, com Miquel Llobet, havien nascut a la ciutat, i que molts altres

forasters s'hi havien traslladat motivats precisament per aquesta activitat.

Parlar de guitarra doncs, significarà parlar també d'una tradició que es va desenvolupar

a casa nostra.

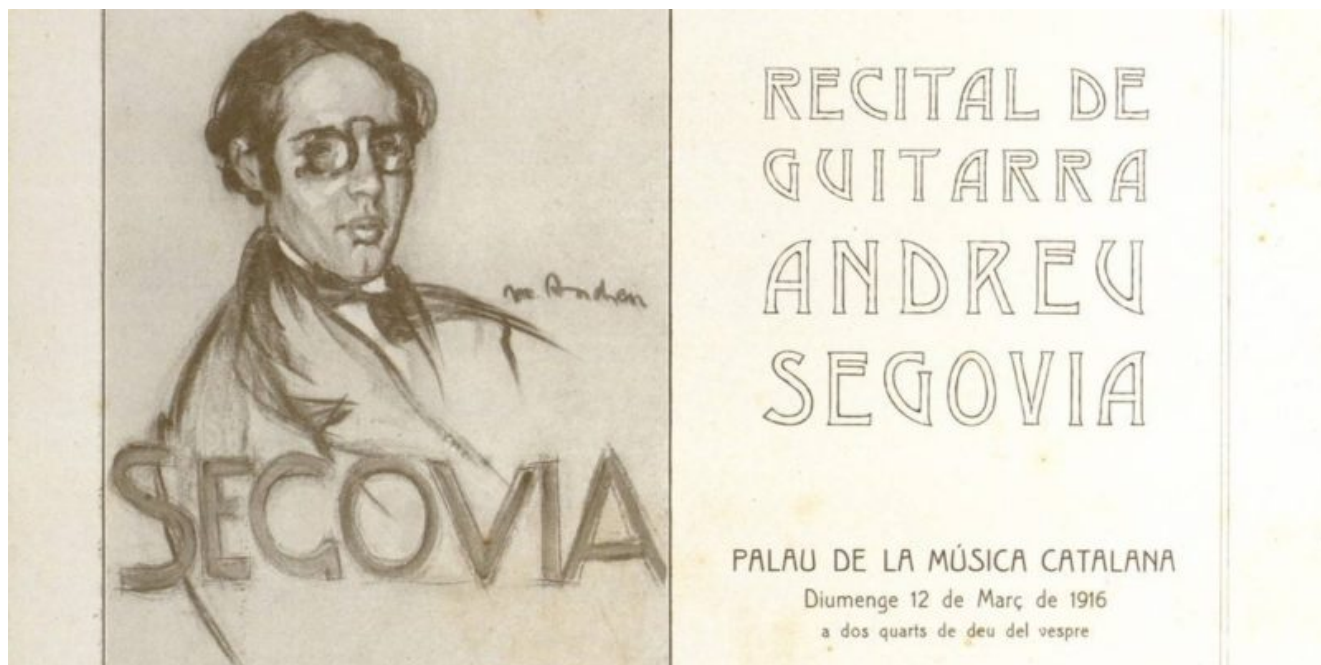

Amb tot, és d'esperar que la guitarra fos present al Palau de la Música Catalana, un dels espais musicals per excel·lència de la ciutat comtal. I així ho acredita la documentació conservada al CEDOC. L'exposició es troba dividida en set espais diferents i conté tractats i mètodes per a l'aprenentatge de la guitarra –alguns dels segles XVIII i XIX–, programes de concert, premsa, correspondència... entre altres documents que relacionen els guitarristes amb el Palau. També s'hi exposen algunes fotografies originals cedides pel Museu de la Música de Barcelona, a més de diverses reproduccions de dibuixos de Joaquim Renart procedents de la Biblioteca de Catalunya. Tot plegat articula un discurs que ajuda els visitants a descobrir detalls de la història de la guitarra, fets que es fonen en un traçat musical canviant en comunió a la convulsa situació sociopolítica d'aquells anys.

És important situar el valor de les coses en el lloc que els pertoca en relació a cada moment històric. En aquest sentit, a finals del segle XIX, en els principals nuclis culturals la guitarra no tenia la categoria dels instruments orquestrals. Tanmateix, a poc a poc, es va incorporar al pla d'estudis oficials dels conservatoris, i mestres d'aquell instrument com Francesc Tàrrrega van deixar una important empremta que va ajudar a consolidar la guitarra com a instrument de prestigi i de referència. Així doncs, situats ja en el període, el Palau s'havia inaugurat el 1909 i la primera actuació de guitarra hi va tenir lloc un any més tard, el 1910. En l'actualitat, el nom d'Alfred Romea no és gaire conegut, però fou un destacat guitarrista i periodista barceloní, i el primer que tocà la guitarra al Palau de la Música. L'esdeveniment succeí l'octubre de 1910 a la sala d'assaig de l'Orfeó Català, espai tenien lloc concerts de petit format, tertúlies i conferències sobre música. Partint d'aquest acte, l'exposició recull trenta anys d'activitat musical al Palau finalitzant amb l'estrena del *Concierto de Aranjuez* ofert per Regino Sainz de la Maza el 1940.

La primera vitrina que es pot veure en

aquesta exposició és sobre els tractats de guitarra, eines que mesuren la profunditat amb què l'instrument ha arrelat en la societat on han estat produïts, ajudant al visitant de l'exposició a comprendre el traçat històric de la guitarra. N'és un exemple clar el primer tractat de guitarra de la història, escrit pel monistrolenc Joan Carles Amat el 1586, però també el del barceloní Ferran Sor, un dels que gaudí de més fama al segle XIX, i el d'Emili Pujol, el més complet i de referència del segle XX.

Sorprenentment, al llarg de les tres dècades tractades, no foren més d'una trentena les ocasions en què es va sentir una guitarra al Palau. Sovint era tanta la distància que entre el primer concert i el segon van passar sis anys. Aquest segon recital de guitarra va ser el 1916, i el va protagonitzar *N'Andreu Segovia* –amb el nom en català com l'anomenaven en el moment–, que era jove i a qui el prestigi mundial de què avui dia fa gala el seu nom encara no havia arribat. L'actuació fou també a la sala d'assaig de l'Orfeó Català, fet que el deixà tan insatisfet que al cap de poc va llogar la gran sala per actuar-hi. Des d'aleshores els concerts de guitarra al Palau ja es programaren a la sala principal, tant Segovia com Romea hi van actuar en repetides ocasions, però al llarg d'aquest recorregut també s'hi van presentar Miquel Llobet, Emili Pujol, Regino Sainz de la Maza i Rosa Rodés, la primera dona guitarrista que hi tocà.

El cas de Miquel Llobet és especialment curiós, ja que ell era de Barcelona, i en poques ocasions s'hi deixava sentir. Llobet va portar la guitarra als grans teatres d'Europa i d'Amèrica, sales on cap guitarrista havia actuat anteriorment. Tanmateix, quan era a Barcelona no acostumava a fer concerts multitudinaris ni presentacions obertes. De fet, el públic del Palau no ho va tenir fàcil per poder gaudir del seu talent: s'hi presentà per primera vegada el 1918, amb un concert compartit, circumstància que deixà insatisfets els més devots de la guitarra; el 1920 hi tornà en solitari. Joaquim Renart descriu en el seu diari l'esperat concert d'aquesta forma: "*Amb la*

iaia hem anat a la tarda al Palau de la Música Catalana a sentir el concert de guitarra d'en Miquel Llobet. Concert eminent per sobre tota comparació i amb un ple tan gran i un entusiasme major, que no recordo concert que pugui superar-lo. Ha sigut senzillament colossal. En El somni de Tàrrrega, les cançons popular catalanes i la Dansa espanyolad'en Granados ha sigut on l'art d'en Miquel ha sortit més triomfant. Un verdader concert. Aquest d'avui diu molt en favor de la cultura de Barcelona. Pocs anys enrere no hauria sigut possible ni mitjanament omplir un teatre amb qualsevol concert i menys amb una guitarra. Els concerts eren freqüentats pels amics de l'artista i uns quants aficionats que no omplien més de dos rengles de butaques. Avui la gent va als concerts."

La mort de Miquel Llobet va tenir lloc a Barcelona el 1938. En aquells anys de Guerra Civil, Llobet s'havia deprimint tant que es va dir que "morí de pena". Es conserva un retrat del guitarrista en el llit de mort fet pel seu amic Renart. Llobet es convertí en un ambaixador de la cultura catalana arran de la gran repercussió mundial de les seves transcripcions de cançons catalanes.

Emili Pujol, destacat deixeble de l'eminent guitarrista Francesc Tàrrrega, reuneix les qualitats d'un gran músic: intèrpret, pedagog, compositor i musicòleg. Actuà per primera vegada al Palau l'any 1922. La crítica destacava l'originalitat dels seus repertoris, tant per les obres de la seva autoria, com per, sobretot, les transcripcions, ja que fou dels primers en transcriure a notació moderna les obres per a viola de mà. Tant Pujol com Llobet van viure llargues temporades fora de Catalunya. Argentina, França i altres països d'Europa eren freqüentats per aquests guitarristes, fets que condicionaven les actuacions a la seva terra. Es conserven cartes entre aquests artistes i la direcció de l'Orfeó Català projectant concerts que no en totes les ocasions arribaven a bon port.

Pujol va viure els difícils anys de la Guerra Civil en terres franceses i viatjant per Europa. A nivell musicològic, foren uns anys molt importants. Entre algunes de les seves aportacions, hi ha la presentació de la primera rèplica d'una viola de mà. El guitarrista lleidatà també va presentar la música dels *violistes* al Palau anys més tard. En referència a aquesta presentació, prevista per ser realitzada al 1940, Pujol explica en les seves memòries personals: "A finals de novembre estàvem a Barcelona, i vaig haver de suspendre un concert previst al Palau de la música. Les despeses omplien un pressupost de 5.000 pessetes i el ple total podria produir 700 i escaig. No valia la pena aprofitar la generositat d'uns bons amics que s'haguessin sacrificat gustosos per l'Art i per l'artista, perquè s'aprofitessin tots menys els que s'haurien d'haver aprofitat. [...]". Pujol aquí mostra una altra de les realitats que els músics han d'assumir en moltes ocasions per tocar: el lloguer de les sales.

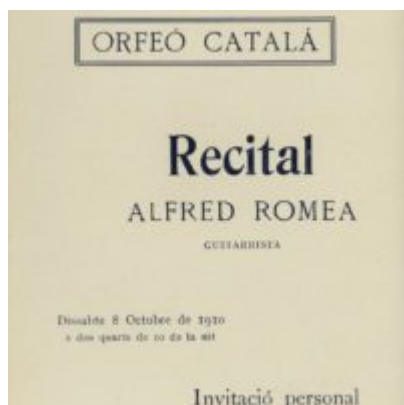
Regino Sainz de la

Maza es presentà al Palau per primera vegada com a integrant d'un trio en la temporada "Da camera" 1927. Als anys trenta, però, la presència del guitarrista de Burgos hi fou més regular, ja que després de la Guerra Civil gaudí del suport del règim franquista, i així ho mostra la premsa del moment anomenant-lo "el guitarrista del Caudillo", fet que contrasta amb la gran amistat i projectes musicals que havia compartit amb Federico García Lorca. La Vanguardia del maig del 1939 culminava així la crítica d'un concert del guitarrista "[...]no dudó un instante en interrumpir los resonantes éxitos que estaba idealizando en tierras americanas y vino presuroso a España para sumarse, con fe y entusiasmo insuperables, a los defensores de la causa del Generalísimo, ofrecía al público las exquisiteces de su arte." L'actuació més important de Sainz al Palau, però, fou la del 9 de novembre de 1940, en la qual estrenà el *Concierto de Aranjuez*, concert per a orquestra i guitarra de Joaquín Rodrigo.

L'exposició tanca

el seu periple en aquesta data per ser un acte especial, que amb el temps marcaria un abans i un després en la idea de concerts de guitarra. Rodrigo havia escrit una obra orquestral en la qual la guitarra tenia el paper de solista. El que pot semblar curiós és que l'estrena no era precisament esperada, ja que es creia que no funcionaria. Era un acte insòlit que feia difícil preveure la seva acollida i repercussió. És possible que aquest fos el motiu de l'escassa publicitat prèvia al concert i de la pobra crítica posterior. Ningú havia imaginat que esdevindria el concert per a guitarra més interpretat de la història. Els motius pels quals es va estrenar a Barcelona eren clars per

alguns, i per altres era precisament la por al fracàs, ja que el perill que comportava una obra tan “experimental” era evident. La Vanguardia ho explicava així el 10 de novembre: “Y para completar esta jornada llena de espiritualidad, el concierto de la Orquesta Filarmónica con el famoso guitarrista español Sáinz de la Maza. [...]. Así contribuye Barcelona al resurgir espiritual de la Patria grande y unida, bajo el mando y la inspiración del Caudillo que a todos nos redimió.” El concert va tenir diverses versions després de la primera, canvis i modificacions que el compositor va fer per adaptar-ho a les necessitats sonores.

Al llarg de la història, les dones han estat unes fervents intèrprets i ambaixadores de la guitarra. És per això que en aquesta exposició també s’ha volgut parlar sobre aquest fet. En molts llibres musicals de referència hi apareixen textos i il·lustracions que situen a la dona com a intèrpret usual de l’instrument. Malgrat això, a nivell professional el paper de la guitarrista ha estat, en general, negligit. En els primers anys d’activitat del Palau únicament la barcelonina Rosa Rodés hi actuà el 1936, participant junt amb altres músics en un concert benèfic d’homenatge a la dona.

Imatges: (c) CEDOC. Centre de Documentació de l’Orfeó Català.